

Escoles en transformació

Recull de recursos pedagògics

CONTINGUT

Articles i opinions	3
Monografies: marc teòric i metodologia	7
Manuais i guies	8
Webs	12
Experiències i bones pràctiques	13

Gener 2022

sdea SERVEI DE DOCUMENTACIÓ
D'EDUCACIÓ AMBIENTAL

Continguts:

Yolanda Monteiro, Servei de Documentació d'Educació Ambiental. Ajuntament de Barcelona

Col·laboració:

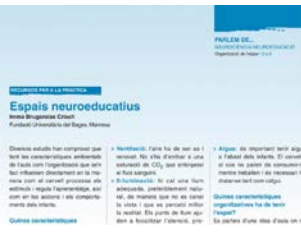
Mamen Artero, El Globus Vermell

Melani Márquez, Adriana Toral i Clara Soler, Escoles + Sostenibles. Ajuntament de Barcelona.

Alsina i Pastells, À., Abad Ferrés, B., Acosta Inchaustegui, Y., Anguila Ferrer, R., i Jiménez Lahoya, A. (2016). Una mirada educativa al pati: documentació i interpretació d'accions matemàtiques a l'escola bressol. *Guix d'infantil*, 86, 29-32. <https://www.grao.com/es/producto/una-mirada-educativa-al-pati>

En aquest article, s'hi mostra l'observació, la documentació i la interpretació de les matemàtiques informals que els infants aprenen i usen al pati en el marc de situacions d'exploració, manipulació i joc. Dels resultats obtinguts, se'n desprèn que hi han predominat coneixements relacionats amb les qualitats sensorials i les quantitats

Brugarolas Criach, I. (2016). Espais neuroeducatius. *Guix d'infantil*, 85, 23-24. <https://cat.grao.com/ca/producto/recursos-per-a-la-practica-espais-neuroeducatius>

Es presenten característiques ambientals que ha de complir l'aula així com algunes de les característiques organitzatives que ha de tenir un espai al centre educatiu per tal que hi hagi unes condicions de confort òptimes per garantir un bon estat de salut i facilitar l'aprenentatge.

Consejo de redacción Infancia de Cantabria. (2019). Página abierta: una invitación al uso de espacios exteriores y de la naturaleza. *Infancia*, 167. <https://www.rosasensat.org/revista/infancia-167-2/pagina-abierta-una-invitation-al-uso-de-espacios-exteriores-y-de-la-naturaleza>

Secció que recull idees i reflexions d'articles publicats en números anteriors de la revista. Es convida a gaudir de la vida a l'aire lliure amb els nens i nenes; també a debatre a les escoles sobre el perquè la major part del temps de la vida dels més petits s'organitza a l'interior de l'edifici, o bé, perquè es compra material i joguines de plàstic quan la natura regala una infinitat de materials amb molta riquesa sensorial i possibilitats obertes de joc.

Espais d'aprenentatge oblidats (de vegades). (2016). *Guix d'infantil*, 88, 9-28. <https://cat.grao.com/ca/producto/espais-d-aprenentatge-oblidats-de-vegades>

Apartat monogràfic que recull quatre articles centrats en saber mirar, recordar i recuperar en comunitat els espais en desús de les escoles per tal de millorar-los i de transformar-los. Un dels articles tracta sobre com un espai - independentment de les seves característiques (gran, petit, lluminós, etc.) - té la facultat de convertir-se en una zona cuidada, amable, acollidora, personal, si qui l'habita la sent com si fos seva.

Freire, H. (2016). Patios vivos para crecer y aprender. *Cuadernos de pedagogía*, 465, 16-22. <https://elnousafareig.files.wordpress.com/2016/04/article-heike-freire-patios-vivos-para-crecer-y-aprender.pdf>

Reportatge que recull el punt de partida de tres projectes de renaturalització d'espais en centres educatius gràcies a la saviesa i llarga trajectòria de la Carme Cols i en Pitu Fernández, dos mestres jubilats fundadors de iniciativa 'El Safareig' i amb més de 30 anys d'investigació sobre les qualitats dels elements vius.

Fundesplai. (2017). **10 passos per començar a transformar el pati de l'escola.** <https://escoles.fundesplai.org/blog/10-passos-per-comencar-a-transformar-el-pati-de-lescola/>

Proposta oberta dirigida a tota comunitat educativa que iniciï un projecte de transformació del pati d'una manera participativa i cooperativa. A la part final recull una selecció d'enllaços a webs, articles i bones pràctiques per accedir a informació relacionada amb la temàtica.

González, A., Guix, V., i Carreras, A. (2016). La transformació dels patis escolars: una proposta des de la coeducació. *Guix: elements d'acció educativa*, 428, 71-76. <https://cat.grao.com/ca/producto/la-transformacio-dels-patis-escolars-una-proposta-des-de-la-coeducacio>

Lectura que presenta i ofereix un conjunt d'eines per transformar el pati en un lloc coeducatiu; que educa per la responsabilitat i la coresponsabilitat, el respecte, la cura i l'autonomia. En els moments d'esbarjo s'estableixen relacions, es viuen conflictes i es desenvolupen habilitats socials i emocionals. Esdevé, així, un espai de relació entre gèneres, edats i cultures.

González Hueso, A., i Chiverto Aguado, A. (2018). De pati a jardí, l'espai com a tercer docent. *Dossier*, 3. <https://cat.grao.com/ca/producte/de-pati-a-jardi-lespai-com-a-tercer-docent-doc0394280>

Article que recull l'experiència del col·legi Lourdes FUHEM en el procés de transformació del pati de l'escola infantil construint-hi un jardí d'acord amb el desenvolupament i les necessitats de la infància. Un espai ric en possibilitats que permet que l'alumnat decideixi i controli els seus processos d'aprenentatge a través de la pròpia experiència.

Guardiola, E. (2017). Conversa amb Heike Freire sobre educar en verd. *Infància*, 215, 33-36. https://www.rosasensat.org/magazines/in-fan-cia/215/icat_215.pdf

Entrevista realitzada a l'Heike Freire en el marc de l'Escola d'Estiu de l'Associació de Mestres Rosa Sensat on va oferir una conferència sobre «La casa i el territori». L'entrevistada posa de manifest la necessitat d'una educació en un entorn més natural per un millor desenvolupament en l'aspecte motor, sensorial, d'intel·ligència espacial, en el llenguatge, en l'aspecte relacional dels infants.

Lladós Alonso, L. (2018). El contacte amb la natura: moda o necessitat?. *Guix d'infantil*, 96, 27-32. <https://cat.grao.com/ca/producte/el-contacte-amb-la-natura-moda-o-necessitat-gi09694911>

Reflexió on s'exposa la importància i els beneficis d'oferir als infants possibilitats d'aprendre en espais exteriors. Aquest tema no presenta cap discussió en els països nòrdics, perquè és una realitat que es troba en el sistema educatiu i en la vida quotidiana de les seves escoles infantils. De la mateixa manera, al nostre país hi ha moltes escoles que creuen fermament en aquests beneficis i que estan endegant una transformació educativa que passa per valorar els espais exteriors.

Naturalitzar el pati. (2018). *Guix: elements d'acció educativa*, 446-447, 66. <https://cat.grao.com/ca/producte/naturalitzar-el-pati-gu44694860>

Recull d'idees per incorporar la naturalesa a l'espai exterior de les escoles orientades al desenvolupament cognitiu, emocional i físic dels infants.

Patios escolares: espacios verdes para una mejor salud mental y física de los niños

Mira más allá del edificio escolar para ampliar espacios educativos a través del patio, la calle o el parque y que sus hijos puedan disfrutar de los beneficios en términos de salud y sostenibilidad.

Oliver, D. (2021, maig 25). Patios escolares: espacios verdes para una mejor salud mental y física de los niños. *El País*. <https://elpais.com/mamas-papas/2021-05-25/patios-escolares-espacios-verdes-para-una-mejor-salud-mental-y-fisica-de-los-ninos.html>

Lectura que ajuda a mirar més enllà de l'edifici escolar per a ampliar espais educatius en el pati, al carrer o en el parc; i que tots aquests llocs guanyats suposin, a més d'augmentar les possibilitats pedagògiques, beneficis en termes de salut i sostenibilitat.

Querol, E., i Vallverdú, G. (2015). Elementos naturales, elementos de juego. *Infancia*, 206, 14-15. https://www.rosasensat.org/magazines/in-fan-cia/206/icat_206.pdf

Article que tracta com el jardí de l'escola és un espai obert que ha de convidar els infants, les famílies i persones educadores a estar, sentir, descobrir, manipular, olorar, etc. Per això, en aquest espai ha d'haver diferents propostes de joc que donin resposta a les diferents necessitats que tenen els infants a cada moment.

Renaturalitzar els espais i els temps educatius. (2021). *Dossier*, 7. Graó. Monogràfic que recull experiències variades de comunitats educatives, i de la mateixa administració, que, a través de les seves propostes i projectes, han experimentat la transformació d'espais i entorns tancats i allunyats de la natura. La transformació requereix espais des d'on es pugui observar, sentir, percebre on som. Per això esdevé clau escoltar veus diverses procedents del món de la neurociència, l'arquitectura sostenible, el disseny regeneratiu, l'educació o la psicologia ambiental, per poder abandonar vells patrons de comportament.

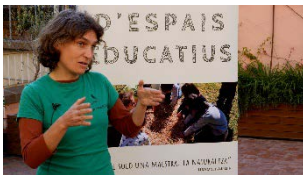
Silvente, J. (2017). Camins cap al disseny d'uns espais amables i habitables. *Infància*, 219, 10-14. https://rosasensat.org/magazines/in-fan-ci-a/219/icat_219.pdf

Repensar i crear uns espais educatius amables i habitables passa per la indiscutible tasca de reflexió i construcció d'imatges coherents de la infància, l'escola i l'espai desitjat. Aquest article presenta quatre idees al voltant de les quals es poden orientar aquestes tasques de reflexió i construcció d'espais educatius, que son: revisar el concepte d'infant i d'escola; acollir les necessitats dels infants; tenir present la polisensorialitat i construir una imatge d'estètica i bellesa.

Trueba Marcano, B. (2017). Guía para el análisis y la evaluación de los espacios escolares. *Infancia*, 166, 4-10. https://www.rosasensat.org/magazines/in-fan-cia/166/icas_166.pdf

Guia-proposta de criteris d'anàlisi de l'espai ambient entorn a determinats eixos d'intervenció: habitabilitat, rellevància, estètica, identitat, autonomia, comunicació, diversitat i complexitat. L'ús i aplicació d'aquests criteris es proposen com un recorregut per a la inspiració i la reflexió, des d'una visió qualitativa, subjectiva, adaptable i amb capacitat de transformació a diferents contextos i realitats, que pretenen obrir suggeriments i estimular la planificació intencionada dels ambients educatius.

Reflexions sobre Natura i Educació.

Breus testimonis de diferents professionals relacionats amb l'educació i la natura. <https://patisxclima.elglobusvermell.org/audiovisuals/>

[Ressignificar la relació amb els espais naturals: d'evitar a habitar](#)

Marta Burguet. Universitat de Barcelona

[Entorns d'aprenentatges orgànics per renaturalitzar](#)

Pilar Calçada. Fed. Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya

[Móns emergents.](#)

Àngels Canadell. UNItterra

[Els entorns escolars com a oportunitat per a la salut i el benestar](#)

Carolyn Daher. ISGlobal

[Permacultura. Una eina per la regeneració dels sistemes vius](#)

Maia del Tento. El globus vermell

[Dues històries i dues propostes](#)

Gustavo Duch. Veterinari, investigador i escriptor

[La naturalització d'espais urbans com a estratègia d'adaptació al canvi climàtic.](#)

Silvia Escolano i Núria Parpal. Oficina canvi climàtic, DIBA

[La regulació espacial del pati. De la construcció a l'eina de disseny](#)

Mariona Genís. GREDITS

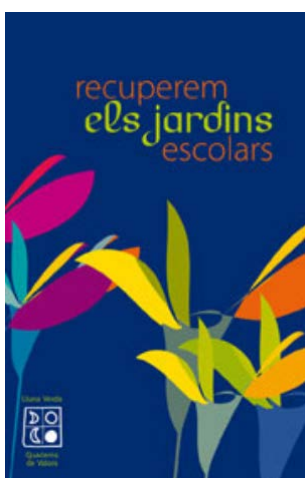
[Resil·liència comunitària](#)

Oscar Gussinyer. Resilience Earth

MONOGRAFIES (marc teòric, metodologia, ...)

Domènech Francesch, J. (2009). **Elogi de l'educació lenta**. Graó. Aquesta lectura fa replantejar-se el temps, no des del punt de vista organitzatiu, sinó amb la intenció de trobar noves dimensions que donin sentit, entre d'altres, a la diversitat de ritmes d'aprenentatge. No es tracta de fer les coses lentament, sinó de saber trobar el temps just per a cadascuna de les tasques i aplicar-ho a cada activitat pedagògica ajustant la velocitat al moment i a la persona.

Equip Projecte d'Educació en Valors. (2007). **Recuperem els jardins escolars**. Octaedro.

Llibre que recull les bases, el procés de desenvolupament i les experiències viscudes en el marc del projecte 'Recuperem els jardins escolars' de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

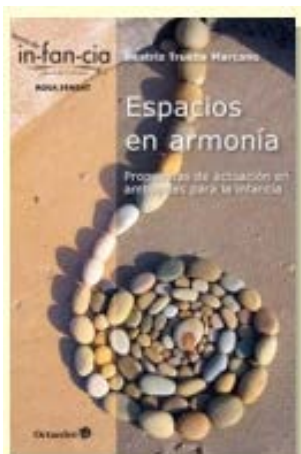
Freire, H. (2011). **Educar en verd: idees per apropar els nens i les nenes a la natura**. Graó.

L'autora posa de manifest l'actual manca de contacte que tenen els nens i nenes amb la natura i com podria repercutir aquest fet com a base d'alguns trastorns o malalties (obesitat, desequilibri de bioritmes, asma, estrès, etc.). Els infants necessiten la natura ja que en el seu contacte es desenvolupen de manera més saludable en tots els aspectes: físic, emocional, mental, social i espiritual.

Ritscher, P. (2010). **El jardí dels secrets: organitzar i viure els espais exteriors a les escoles**. Associació de mestres Rosa Sensat.

L'autora defineix el jardí com un espai d'intel·ligència que ofereix als infants múltiples i complexes possibilitats motrius, sensorials, emotives, socials i estètiques.

Trueba, B. (2015). *Espacios en armonía: propuestas de actuación en ambientes para la infancia*. Octaedro, Associació de Mestres Rosa Sensat.

Lectura que posa en relleu la importància de la relació entre el fer, el dir, el pensar i el sentir com a mestres, dels paradigmes que sustenten les seves pràctiques, així com de les creences, els corrents ideològics i els models pedagògics que influeixen el dia a dia. L'autora ofereix tant elements de reflexió com materials de treball, i ens parla del concepte d'infància, dels seus temps i moments per a l'aprenentatge, així com dels seus processos d'autonomia, relació i comunicació.

MANUALS I GUIES

Basurama. (2017). *Cómo intervenir: un patio escolar*. Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

<http://laaventuradeaprender.intef.es/documentos/10184/67760/como-intervenir-un-patio-escolar>

Publicació que inclou indicacions de com dur a terme intervencions al pati amb material sobrant que es pot trobar al mateix centre o a través d'empreses que vulguin col·laborar amb els seus excedents. Se centren en tres tipus d'intervencions possibles per ser les més versàtils i útils com son: la pintura, un jardí vertical i nous jocs amb pneumàtics.

Ciocoletto, A., i Castellví, A. (2020). *Patis coeducatius: guia per a la transformació feminista dels espais educatius*. Col·lectiu Punt 6.

https://issuu.com/patioscoeducativos/docs/livre-patiscoeducatius_31-03-2020_cat_versiononlin

L'objectiu d'aquesta guia és contribuir a la reflexió feminista sobre l'educació, aportant-hi teoria, metodologia i pràctica. Les propostes que s'ofereixen són obertes i es poden adaptar i adequar en funció de les característiques, possibilitat i necessitats dels diferents patis dels centres educatius. Al [Servei de Documentació d'Educació Ambiental](#) en tenim un exemplar del llibre en préstec.

Del Tonto, M., i Artero, M. (2020). *Renaturalització d'espais educatius: manual*. El Globus Vermell. https://patisxclima.elglobusvermell.org/wp-content/uploads/2020/04/2002V01_manual-patis-x-clima.pdf

Font, J. (2014). **Hort fàcil amb nens**. Ben-Àrab, M. (il.). Larousse. Llibre il·lustrat i molt pràctic dirigit a nens i nenes d'entre 8 i 12 anys amb explicacions, recomanacions, consells i activitats bàsiques sobre horticultura.

Freire, H. (coord.). (2020). **Patios vivos para renaturalizar la escuela**. Octaedro. Renaturalitzar les escoles és molt més que decorar els seus patis de plantes i bancs. És arrelar-les profundament als seus territoris, obrir-les als seus entorns per acollir la biodiversitat. És atendre les necessitats vitals d'una infància que també és (bio)diversa. Als patis vius, tota la comunitat educativa, troben un espai per expressar i cultivar la forta atracció cap a totes les formes de vida. Aquesta obra ofereix anàlisis conceptuals, reflexions pràctiques i recull d'experiències per a emprendre i profunditzar en aquest camí.

Gili i Olmeda, S. (2009). **Vivint el medi: recursos per conèixer i interaccionar amb l'entorn des de l'educació ambiental**. Graó, Escoltes Catalans, Fundació Escolta Josep Carol. Recurs que pretén ajudar a plantejar els coneixements, els procediments, les actituds i els valors necessaris per a la millora de la relació societat-medi i contribuir a la formació ambiental d'infants i joves. La metodologia emprada està basada en la pedagogia de l'acció que es fonamenta en l'aprenentatge mitjançant l'observació, l'experimentació i l'activitat personal.

Gutiérrez, M., Lorenzo, R., Negueruela, A., Lorenzo, E., Ciocchetto, A., Slocker, A., Recio, I., López, S., i Doreste, J. (2021). **Patios silvestres: recomendaciones para el diseño de espacios exteriores en las escuelas infantiles**. Basurama, Ayuntamiento de Madrid. Departamento de Educación Ambiental. https://issuu.com/basurama/docs/patios_silvestres

Guia que recull el resultat de les sessions de treball, processos participatius, experiències i reflexions dutes a terme periòdicament, curs rere curs, en escoles infantils de la ciutat de Madrid en el marc del programa municipal 'Educar hoy por un Madrid más sostenible'. L'objectiu de les sessions ha estat millorar els espais educatius per a ensenyar i aprendre millor, de manera inclusiva i igualitària.

Institut Infància i Adolescència de Barcelona i Institut d'Estudis regionals i Metropolitans de Barcelona. (2021). **Criteris per un bon pati: naturalitzat, coeducatiu i comunitari**. Ajuntament de Barcelona. https://institutinfancia.cat/wp-content/uploads/2020/12/20210303_6criteris_patis_def.pdf

Document que recull els 6 criteris per a un bon pati, naturalitzat, coeducatiu i comunitari elaborat per l'Institut Infància i Adolescència en

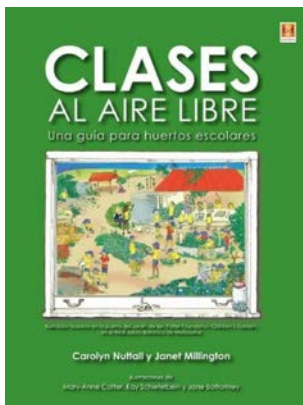
el marc del Pla per la transformació de patis, un projecte que s'inclou dins del Pla del joc a l'espai públic de Barcelona.

Aquests criteris s'han elaborat a partir d'una recerca documental i revisió bibliogràfica d'iniciatives internacionals i s'han acordat en el marc d'una comissió transversal amb l'Ajuntament i el Consorci d'Educació de Barcelona, de la que han format part tècnics de diferents àrees (transversalitat de gènere, l'Institut Barcelona Esports, L'Institut Municipal de persones amb discapacitat, L'Institut Municipals de Parcs i Jardins...) abans de ser contrastats amb una vintena de persones i entitats expertes del món educatiu, l'arquitectura, el joc, el verd, l'esport, l'accessibilitat, la perspectiva de gènere, l'acció comunitària i la salut, entre d'altres.

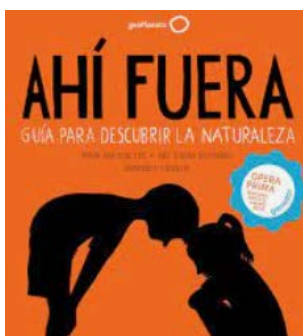
Marín, I., Molins, C., Martínez, M., Hierro, E., i Aragay, X. (2012). **Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives**. Fundació Jaume Bofill. <https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/i/z/3/x/4/c/l/e/o/525.pdf>

Informe que proporciona dades fiables, proposa experiències i provoca reflexions que suposin un avenç qualitatiu en la millora dels patis dels centres educatius.

Nuttall, C., Millington, J. (2018). **Clases al aire libre: una guía para huertos escolares**. Kaicron.

Les autores, amb una llarga trajectòria en el camp de l'educació i la permacultura, ens ofereixen aquest llibre que és fruit de la seva passió per l'aprenentatge lligat a la jardineria. Vinculen l'educació en la natura i per la natura, a través d'hortos escolars i d'aquesta manera fomentar una visió permacultural.

Peixe Dias, M. A., Teixeira do Rosário, I., i Carvalho, B. P. (2016). **Ahí fuera: guía para descubrir la naturaleza**. Planeta.

Lectura principalment il·lustrada que anima i orienta al públic juvenil a conèixer la natura, a descobrir espais i racons a la ciutat on viuen petits animals, a identificar les seves petjades... També descriu la bellesa i la singularitat d'hàbitats i espais naturals com son la platja, les roques o el cel.

Pérez García, U. (2017). **Guía para la transformación de los espacios escolares exteriores: enfoque participativo/naturalista**. Universidad Internacional de la Rioja. Facultad de Educación. <https://reunir.unir.net/bitstream/handle/123456789/6101/PEREZ%20GARCIA%2C%20USOA.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Treball final de grau que presenta primerament un marc teòric sobre el vincle existent entre els espais educatius exteriors i el benestar físic, psicològic i social dels infants. Cita el terme Trastorn de dèficit de natura,

amb el que s'ajuda a conscienciar a la gent de la necessitat que tenen els nens i les nenes d'estar en contacte amb la natura pel benestar de la seva salut. A la segona part s'exposa el disseny d'un projecte que pretén ser una guia per tota la comunitat educativa que vol iniciar o que es troba en un procés de transformació dels espais exteriors del centre educatiu des d'un enfocament participatiu i naturalista.

Punsola, A., i Borrueu, O. (2016). **Bones pràctiques de jardineria a Barcelona: conservar i millorar la biodiversitat**. Ajuntament de Barcelona. Àrea d'Ecologia Urbana. <http://hdl.handle.net/11703/101466>
Instrument tècnic per a la difusió de bones pràctiques que ajudin a mantenir espais verds de qualitat treballant-ne, sobretot, l'estructura amb l'objectiu de millorar la seva condició d'hàbitat. Aprofundeix en les relacions que es produeixen en tot ecosistema natural entre el sòl, la vegetació i la fauna, i en les mesures que podem prendre per gestionar a favor dels processos naturals i de les relacions entre els seus elements. Es tracta de potenciar una estratègia de naturalització de la ciutat que la converteixi en un ecosistema més equilibrat, cosa que ha de revertir en la conservació de la biodiversitat i en el benestar i la salut de tothom. Les propostes que conté poden ser aplicables tant en l'àmbit públic com privat. Al [Servei de Documentació d'Educació Ambiental](#) en tenim un exemplar del llibre en préstec.

Sabadell Artiga, Ll. (2012). **Guia pràctica per co-crear a l'escola**. https://www.cocreable.org/wp-content/uploads/2016/03/guiacocreacio_web.pdf
Guia que recull eines, consells i trucs amb l'objectiu d'orientar i fer més fàcil el disseny i la gestió d'un procés de co-creació. Presenta en cada capítol cada una de les seves fases del procés (disseny del procés, conèixer l'espai, co-crear, construir i celebrar).

Saldaña, D., Goula, J., Cardona, H., i Amat, C. (2019). **El pati de l'escola en igualtat: guia de diagnòsi i d'intervenció amb perspectiva de gènere**. Pol-len.
Guia dirigida a centres educatius de primària la qual proposa fer una intervenció d'igualtat de gènere als espais d'esbarjo a partir de la diagnòsi participativa i el disseny col·laboratiu de tota la comunitat educativa. Versió digital publicada en 2018 a l'enllaç: https://straddle3.net/media/files/projecte/escola-ramon-llull/el-pati-de-lescola-en-igualtat-guia-de-diagnosi-i-dint_uBwcjPW.pdf. També es pot accedir al [material de suport](#) necessari per fer la recollida de dades i/o les pautes d'anàlisi de la metodologia proposada a la guia.

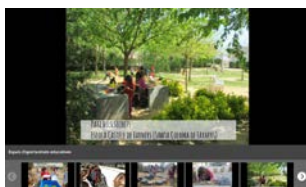
Vincetti, S. (2015). **A fora**. Arriaga, M. (traducció). Bambini e Natura. <https://elnousafareig.files.wordpress.com/2016/03/manifest-a-fora-catala-def1.pdf>
Manifest elaborat col·lectivament en el context de l'Associació Bambini e Natura de Milà. Representa un recull de mirades considerant la complexitat de les relacions entre educació i natura.

El nou safareig

<https://elnousafareig.org>

Bloc creat per iniciativa de la Carme Cols i en Pitu Fernàndez, dos mestres referents que han creat aquest espai de diàleg i de comunicació sobre els infants i la natura seguint la seva inquietud de repensar els espais exteriors de les escoles en entorns naturals de salut i benestar. Es pot consultar el primer bloc que van crear a <http://www.elsafareig.org>.

Espais escolars – XTEC

http://xtec.gencat.cat/ca/centres/espais_escolars/

Espai web temàtic de la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya. Hi ha un apartat dedicat a [espais exteriors](#) amb informació que convida a la reflexió, amb exemples i experiències d'altres centres educatius, i amb altres materials d'utilitat per a les escoles que volen anar més enllà en el disseny i en els criteris que inspiren el funcionament dels seus espais exteriors. En presenta també un recull de recursos documentals sobre la [remodelació d'espais](#).

Hack The School

<https://fundaciobofill.cat/crida-hack-school>

Iniciativa duta a terme per la Fundació Jaume Bofill en el marc del projecte Educació Demà en el que proposaren als centres educatius participants formar part de la iniciativa per redissenyar un dels espais escolars (pati, aula, biblioteca, etc.). En destaquem els següents apartats i publicacions: [Com dissenyar espais educatius per aprendre i conivre?](#) (Sasot i Belvis, 2017), [El pati somiat: com fer-ho possible?](#) (Cols i Fernàndez, 2017).

Heike Freire - Salud, bienestar y aprendizaje con la naturaleza

<https://www.heikefreire.com/>

Web de l'Heike Freire - experta en infància i innovació educativa -, i una de les persones referents de la [pedagogia verda](#), un enfocament ecològic del desenvolupament i l'aprenentatge que planteja que el contacte de l'alumnat amb la natura hauria de ser quotidià per aprofitar els beneficis cognitius, socials, de memòria, atenció, aprenentatge i salut que aporta l'entorn natural. A l'apartat de recursos hi ha accés a varis vídeos, bibliografia, articles i entrades al seu blog molt interessants i recomanables de visitar.

Patis x Clima.

<https://patisxclima.elglobusvermell.org/>

Patis x Clima és un programa divulgatiu organitzat per El globus vermell amb el recolzament de la Fundació Biodiversidad del Ministeri per a la Transició Ecològica d' Espanya.

A través de Jornades temàtiques, formacions, exposicions, mapa d'experiències, material didàctic accessible en versió digital així com el desenvolupament de projectes pilot a diferents comunitats autònomes pretén ser un punt de trobada informatiu per a les comunitats educatives en transformació a nivell estatal.

Seminari de patis: naturalització d'espais i temps educatius

<https://www.barcelona.cat/barcelonasostenible/ca/escoles-sostenibles/tags/page/seminari-de-patis-naturalitzacio-despais-i-temps-educatius>

Apartat web del Seminari de patis que s'imparteix periòdicament des del pla de formació del programa Barcelona Escoles + Sostenibles de l'Ajuntament de Barcelona. Es va actualitzant l'espai amb la informació de les dinàmiques i els temes tractats en cadascuna de les sessions que s'imparteixen durant el curs. Recull tot un seguit de materials i recursos que es tractaran durant el curs lectiu així com materials complementaris d'altres cursos anteriors.

EXPERIÈNCIES I BONES PRÀCTIQUES

- AMPA Escola La Trama. (2018). **Projecte pati**.
<http://ampalatrama.cat/que-fem/projecte-pati>
- AMPA Escola Pau Casals. (2016). **Projecte de transformació dels patis de l'Escola Pau Casals**.
https://afapaucasalsgracia.cat/wp-content/uploads/2021/11/160711_Mem%C3%B2ria%20pati%20Pau%20Casals_WEB.pdf
Informació d'actuacions dutes a terme durant l'estiu del 2021 disponible a la notícia '[Naturalització i reforma del pati de l'Escola Pau Casals](#)'.
- CEIP As Covas de Meaño. **Llançar-se a la muntanya**.
<https://youtu.be/od7GrNbH5pw>
- CEIP Mar Mediterraneo. **Transformar el Pati revolució escola**.
https://youtu.be/v_3XJE78R8o
- CEIP Orduña. **27 Llunes i una pandèmia més**.
<https://youtu.be/kxbIMaHa8J4>
- CEIP Parque Europa. **Canvia el pati, canvia el món**.
https://youtu.be/x0yPjvXG_YQ
- CEIP Sant Ignasi. **Aprenem a l'exterior**.
<https://youtu.be/RwMm7L1fSVI>
- Col·legi Sant Ramon Nonat. (s.d.). *El pati que volem*.
http://www.sanramonnonat.org/continguts_c/participacio-13/pati-que-volem-141.html
- EBM Xiquets i xiquetes de Valls. **La Natura ens acompanya**.
<https://youtu.be/uzfCVgWqnkU>
- EIM A Caracola. L'exterior de l'escola: un espai educatiu més
<https://youtu.be/0NQCIEfC3I8>
- EIM Sabina. **Patis vius a l'escola infantil Sabina**.
<https://youtu.be/GF0jdTct-I0>
- El Safareig. (2016). **Escola Pública Josep Maria Ciurana**.
<https://elnousafareig.org/2016/03/04/escola-publica-josep-maria-ciurana/>

- Escola Colònia Güell (2017). **El pati que volem**.
<https://elpatiquevolem.wordpress.com>
- Escola Dovella. (2016). **Bones Pràctiques per la Participació de les Dones 2016: coeducació al pati**.
<http://xtec.cat/ceipdovella/totsplegats.html>
- Escola el Roure. **La Natura que som**.
<https://youtu.be/wzxz9PL79qA>
- Escola La Vitxeta. (2015). **Projecte pati: la Vitxeta es mou pel pati**.
https://elnousafareig.files.wordpress.com/2015/11/projecte-pati_la-vitxeta.pdf
- Escoles+Sostenibles. (2018). **L'escola Àngel Baixeras estrena curs amb un nou pati**.
<http://lameva.barcelona.cat/barcelonasostenible/ca/escoles-sostenibles/bulleti/505/lescola-angel-baixeras-estrena-curs-amb-un-nou-pati>
- Fundesplai. (2016). **Escoles que estan transformant el pati**.
<https://escoles.fundesplai.org/blog/escoles-que-estan-transformant-el-pati/>
- IE Barnola. **Integració a l'entorn**.
<https://youtu.be/XYweM1uY8K8>
- IES Santiago Santana Díaz. **Aula en / de Natura**.
<https://youtu.be/J9D-bGoFX80>
- Oliveras, V. (2017, març 29). Repensar els patis, canviar les relacions. **El diari de l'educació**.
<http://educa.barcelona/2017/03/29/repensar-els-patis-canviar-les-relacions/>
- Patis x Clima (2021). **Comunitats educatives en transformació**
<https://patisxclima.elglobusvermell.org/audiovisuals/>